

Lärarutbildningen och miljonprogrammets skola

Niclas Månsson & Ali Osman

In this article we examine two different but interconnected problems, which weaken the struggle for and the idea of equal education in the Swedish comprehensive educational system. One of the problems is the increasing segregation of the Swedish comprehensive school. This segregation is characterized socio, cultural and economic difference. In these areas the concentration of children with diverse ethnicity and low income background are high, while in other areas the opposite is true. In this article we focus on the former schools. These schools are characterized as low achieving schools, and schools that are in crisis. The second issue that is intimately connected to the low achieving school that we examine is the disposition and to some extent the composition of the teaching force. We argue that there is a disconnection between the two aspects, and ground the problem in teacher training. We argue that the current teacher education is not constructed to prepare teachers to meet the challenges in multiethnic schools located in socio-economic deprived areas. The article ends with a critical discussion of "low performing school" and the role of teacher education in preparing teachers for schools in segregated areas.

Keywords: Equity, multiethnic schools, segregation, teacher education, dispositions

Niclas Månsson, associate professor, Mälardalens högskola.
niclas.mansson@mdh.se

Ali Osman, associate professor, Mälardalens högskola
ali.osman@mdh.se

Inledning

Den svenska lärarutbildningen är ett nationellt projekt med nationella mål och en nationell politisk agenda. Detta visar sig att vara problematiskt när man ser på relationen mellan den utbildning blivande lärare får under sin tid vid lärarutbildningen och den konkreta skolvardag vissa nyutexaminerade lärare möter i så kallade ”mångkulturella skolor”. Såväl nationell som internationell forskning visar att lärarutbildningen inte klarar av att förbereda den blivande läraren för att verka i, vad inom forskningen kallas, ”den mångkulturella skolan” (Carlson & Rabo, 2008a; Anderson & Stillman, 2013), eller som vi väljer att beteckna ”miljonprogrammets skola”. Den mångkulturella skolan, som diskuteras i forskning om lärarutbildning och mångfald (som vi redogör för nedan), är allt för diffust definierad och därför framgår det inte riktigt vad som avses med benämningen. Utan en tydlig definition av vad som avses med den mångkulturella skolan kan denna skola vara vilken skola som helst och placerad i vilket område som helst, så länge den uppvisar mångkulturella inslag. I detta fall förefaller det mångkulturella komma *före* skolan och upptagningsområdets sociala och ekonomiska omständigheter. Miljonprogrammets skola är tydligare definierad än den mångkulturella skolan: det rör sig om en segregerad skola med lågpresterande elever belagd i ett socialt och ekonomiskt utsatt område (se t.ex. Szulkins, 2006; Szulkins & Jonssons, 2007; Skolverket, 2012; Vetenskapsrådet, 2010, 2014).

Miljonprogrammet är den vardagliga benämningen på bostadsbyggandet i Sverige under perioden 1965–1975, som följde ett riksdagsbeslut 1965. Med miljonprogrammets skola avses den skola som befinner sig inom detta program. Miljonprogrammet förknippas vanligen med höga betonghus, invandrarartäta och segregerade bostadsområden. Dessa områden finns framför allt i storstäder såsom Stockholm, Malmö och Göteborg, men också i mellanstora och mindre städer såsom Uppsala, Linköping, Västerås och Växjö. Majoriteten av invånarna i dessa områden har utländsk bakgrund och en större population har utomeuropeisk bakgrund och kommer från Mellersta Östern (t.ex. Syrien och Libanon) och Afrika (t.ex. Somalia och Libyen) (Nordström Skans & Åslund, 2010). Bostadsområdena förknippas generellt med låg inkomst, hög arbetslöshet, fysisk och psykisk ohälsa samt låg utbildningsbakgrund (Statistiska centralbyrån, 2007; Szulkin, 2006; Szulkin & Jonsson, 2007). Media ger sällan en positiv bild av bostadsområdena och det dominerande perspektivet i den svenska debatten är att miljonprogrammet är en avbild av den havererade integrationspolitiken i Sverige (Andersson, Bråmås & Holmqvist, 2010). Denna bild har fått segregerade konsekvenser inom olika delar av samhället, vilket i sin tur har medfört att skolans utveckling i dessa områden till största del har påverkats i negativ riktning.

Det är i relation till skolan i detta miljonprogram, vill vi hävda i denna artikel, som lärarutbildningen får problem då den inte klarar av att utbilda lära-

re som är beredda att möta de svårigheter och ta tillvara på de möjligheter som finns i denna skola. Vi vill också visa att detta problem, i förlängningen, handlar om reproduktionen av en ny underklass (jfr Bauman, 1998), som konstruerats av en sammanflätning av underklass och etnicitet (Osman & Andersson, 2011). Skolan drivs som ett avtryck av medelklassens normer och värderingar och därför tenderar den att upprätthålla skillnader i stället för att utjämna dem (Lidegran, 2009; Palme, 2008; Bunar, 2009). Lärarytbildningen å sin sida socialiserar blivande lärare efter medelklassens normer och värderingar (Broady 2011). I mötet mellan den nytexaminerade läraren och elever i miljonprogrammets skola uppstår en krock mellan lärarens uttalade och outtalade förväntningar och elevernas uttalade och outtalade uppfattningar av och förväntningar på lärarens praktik (jfr Bourdieu, 1977).

I den utbildningspolitiska debatt angående den svenska skolans tillstånd talas det om en skola i kris, en skola som saknar ordning och reda och därmed arbetsro. Skolan saknar auktoritära lärare, disciplin och tydliga kunskapskrav. Lösningen på problemet är att återinföra kunskapsskolan, i vilken ordning och arbetsro råder, där eleverna formas till ämnesstinna, kunskapsbärande människor redo för ett kommande yrkesliv (Månsson, 2014). När lärarytbildningens roll för skolans utveckling kommer på tal i denna debatt nämner man snarare behovet av ett strikt fokus på ämneskunskaper och resultat än på mångfaldens utmaningar och möjligheter. Lärarytbildningen är, i detta avseende, en utbildning för marknaden snarare än för mångfald och demokrati (Lindberg, 2012). Genom ämneskunskaper och fokusering på resultat socialiseras lärarstudenten in i det kommande yrket och anpassas till skolan som en marknadsorienterad institution som upprätthåller medelklassens normer och värderingar. Därmed osynliggörs de socioekonomiska och kulturella utmaningar som karaktäriserar såväl miljonprogrammet som dess skolor (Broady, 1980, 2011). Denna bild förstärks av den nationella och internationella forskning som visar att lärarytbildningen inte är adekvat nog att förbereda blivande lärare för att verka i skolor belägna i socialt och ekonomiskt utsatta områden (se t.ex. Carlson & Rabo, 2008a; Anderson & Stillman, 2013).

Syfte och disposition

Skolans problem och dess sjunkande måluppfyllelse kan med andra ord inte belastas på skolan som sådan. Problemet måste sökas utanför skolan. I denna artikel fokuseras på dels miljonprogrammets skola och dess nedåtgående måluppfyllelse som ett socioekonomiskt problem, dels lärarytbildningens problem med att förbereda blivande lärare att bemöta elever i miljonprogrammets skola. Syftet med denna artikel är att belysa och problematisera lärarytbildningens möte med miljonprogrammets skola som ett möte mellan dispositioner.

Vår avsikt är inte att göra en empirisk studie i snäv mening, genom att göra en traditionell textanalys av utbildningspolitiska skrifter eller intervjua lärare, lärarutbildare och utbildningspolitiker. Det vi gör i artikeln är en metaanalys, det vill säga en analys av redan gjorda analyser med fokus på skolans nedåtgående prestationer, socio-ekonomiska olikheter och segregeringstendenser.

Artikeln är disponerad på följande vis: Vi inleder med att presentera begreppen "habitus", "dispositioner" och "fält" då de utgör det teoretiska ramverk som är utgångspunkten för vår analys. Därefter redogör vi kortfattat för våra metodologiska överväganden, utifrån metaanalysens kännetecken och urval av texter. I nästkommande del behandlas miljonprojektets skola i relation till tidigare forskning och rapporter om nationella och internationella kunskapsmätningar, då det visar sig att det är redan lågpresterande skolor i socialt och ekonomiskt utsatta områden som uppvisar allt lägre resultat än den skola vars upptagningsområde som domineras av en välmående, mestadels vit, medelklass eller överklass. Eftersom de reformer som syftar till att utveckla skolan också påverkar utformningen av lärarutbildningens roll, innehåll och målsättning belyser vi, med hjälp av internationell och nationell forskning, i nästkommande avsnitt problemen med lärarutbildningens bristande förmåga att utbilda lärare för att verka i, vad den tidigare forskningen benämner som, en mångkulturell skola, och vi miljonprogrammets skola. Med avstamp i vårt teoretiska ramverk avslutas artikeln med en problematisering och kritisk diskussion där miljonprogrammets skola och lärarutbildningens roll och syfte knyts samman med ett resonemang där vi menar att skolans sjunkande resultat i socialt och ekonomiskt utsatta områden är ett strukturellt problem. Skolans problem handlar med andra ord om socioekonomisk skillnad och inte om individuella prestationer som kan botas med mer läxor, strängare disciplin och auktoritära lärare.

Teoretiskt ramverk

Redan 1975 föreslog sociologen Dan C. Lortie att för att kunna arbeta mot förändring måste lärarstudenter erfara skolans mångfald och på så vis bygga upp en handlingsrepertoar för det kommande yrkeslivet (Mills, 2013). I relation till svensk forskning verkar detta erfarenhetsutbyte inte vara speciellt framgångsrikt då denna forskning visar att lärarutbildningen misslyckas med sina strävanden att förbereda blivande lärare på att bemöta skolans mångfald (Carlson & Rabo, 2008a) och fortsätter därmed att reproducera medelklassens normer och värderingar (jfr Bunar, 2009).

Artikeln tar sitt teoretiska avstamp i en förståelse av att mötet mellan nyutexaminerade lärare och elever i miljonprogrammets skola är ett möte mellan dispositioner. Alla sociala situationer, alla möten, i vilka vi befinner oss, är mycket komplexa och det är inte möjligt, säger Bourdieu (1999), att göra

rationella och medvetna beräkningar i dessa situationer. Habitus, det vill säga våra vanor, eller det som får oss att handla som vi brukar i givna situationer, utgörs av ett system av dispositioner. Människan är en handlande varelse och när vi handlar gör vi detta oftast utifrån vad vi redan vet och ifrån de materiella omständigheter (eller strukturella omständigheter) som möjliggör att vi kan handla på ett sätt i en situation och på ett annat sätt i en annan situation. Habitus är ett resultat av spelet mellan människans fria vilja och sociala strukturer över tid. De dispositioner som habitus består av är formade av både tidigare händelser och strukturer och nuvarande händelser och strukturer (Bourdieu, 1990).

Möten mellan elever och lärare i miljonprogrammets skola, precis som i övriga skolor, är att betrakta som möten mellan individer och grupper, eller för att tala med Bourdieus termer ett system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. Dessa system av dispositioner är resultatet av sociala erfarenheter och kollektiva minnen. Det handlar om ett sätt att röra sig och tänka som är inristat i människors kroppar och sinnen (Bourdieu, 1990). Detta handlingsutrymme blir tydligt då aktören träder in i ett givet fält.

Med fält avses här ett system av sociala relationer mellan positioner som inlemmas av institutioner och/eller människor som engagerar sig i något som är gemensamt för dem. Ett givet fält har en speciell logik och speciella värden som påverkar dem som träder in i fältet (Bourdieu, 1977). I detta avseende förser habitus läraren med ”en känsla för spelet” – en känsla för vad som är tillåtet under vissa omständigheter och vad som inte är tillåtet, vilket leder till att vissa handlingar framstår som normala medan andra uppfattas som onormala eller avvikande. Även om fältet erbjuder ”spelaren” olika positioner tenderar hon att spela spelet efter gällande regler. Dispositionerna är tämligen stabila och därmed svåra att förändra och ger därför inte den enskilda individen speciellt mycket handlingsutrymme (Mills, 2013). Även om fältet erbjuder en potential till förändring är den sociala världen med andra ord mer reproduktiv än föränderlig.

Utifrån ett sådant perspektiv lägger sociala institutioner världen tillrätta för sina medlemmar eller invånare genom att sköta om det vardagliga ”tänkandet”. I anslutning till utbildningsinstitutionerna – och då särskilt i skolans värld – sorteras många gånger lågpresterande elever in i ett ”problemfack”. Detta sker helt enkelt därför att de i kraft av den föreställning som formulerar att de är kulturellt annorlunda och främmande anses sakna eller ska anamma vissa kunskaper och värderingar för att kunna ”fungera” i skolan och i förlängning i det svenska samhället (jfr Bourdieu et al., 1999). Som Bourdieu (1979) påpekat är utbildningsinstitutionerna knappast i någon mening socialt neutrala, utan institutionerna återspeglar den dominerande klassens erfarenheter, vilket bekräftats i aktuella svenska utbildningssociologiska studier (Lidegran, 2009; Palme, 2008; Bunar, 2009). Frågor som vems kul-

tur, språk och kunskap det är som förmedlas inom utbildningen är enligt Bourdieu (1977) en legitim(-erad) del av utbildningspraktikerna som måste undersökas. Elevers och studenters habitus, deras tidigare erfarenheter i och utanför skolan, är en central fråga i analysen av vad/vem som inkluderas, vems/vilken erfarenhet som värderas eller nedvärderas och vilka konsekvenser detta har för individuella val, strategier och så vidare för de individer som betecknas som ”de andra”.

Metodologiska övervägningar

Våra metodologiska övervägningar bygger på den metaanalys (Andersson 2003) som vi gjort av insamlade texter. Vi har gjort ett strategiskt urval av olika texter inom det område vi behandlar i denna artikel. De sökord som användes för att samla samman den ”kropp” av texter som ligger till grund för metaanalysen om skolans tillstånd och således våra resultat och slutsatser var: ”skola och likvärdighet”, ”skola och socio-ekonomisk situation”, ”skola och resultat”, ”skola och lågpresterande elever” samt ”skola och segregation”. De sökord som användes för att hitta tidigare forskning inom området var bland annat ”lärarutbildning och mångfald”, ”interkulturalitet och lärarutbildning”, ”lärarutbildning och mångkulturalitet” samt ”lärarutbildning och det mångkulturella samhället” (på svenska) och ”teacher education and diversity”, ”teacher education and multicultural society” och ”teacher education and ethnicity” (på engelska).

I stället för att fokusera på en genre av texter har vi sammanställt resultat från redan publicerade forskningsresultat, kunskapsöversikter och statliga rapporter för att få en sådan bred och tydlig bild som möjligt för att kunna belysa den (outtalade) relation som finns mellan lärarutbildningens möte med miljonprogrammets skola. Vi gör inga anspråk på att ge en fullödlig eller uttömmande granskning av texter inom området. Vår ambition är att få samman en tillräckligt stor kropp av texter som vänder sig till olika aktörer inom området (forskning, lärare, rektorer, utbildningspolitiker, lärarutbildning) utifrån vilken vi kan analysera denna (outtalade) relation. För skolan har vi valt rapporter och kunskapsöversikter från myndigheter och utbildningssociologisk forskning eftersom det problemområde vi berör inte handlar om lärande eller enskilda individers skolprestationer utan om skolan som ett samhällsligt och ekonomiskt problemområde.

De texter som ligger till grund för vår metaanalys om skolan är: Skolverket (2013) *PISA 2012. 15-åringars kunskap i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*; Skolverket (2012) *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*, Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* och Statistiska centralbyrån (2007) *Barn, boendesegregation och skolresultat*. Genom att kombinera resultat från statliga rapporter med kunskapsöversikter (Vetenskapsrådet, 1010,

2014) och tidigare forskning inom området skola och segregation (såsom Karlsson Vestman, Sedigh, Månsson & Jäder, 2007; Mella, 2006; Szulkin, 2006; Szulkin & Jonsson, 2007) vill vi reducera riskerna för slumens inflytande och därmed minska riskerna för felaktiga eller allt för långtgående slutsatser i våra resonemang. Det resultat som den tidigare forskningen och tidigare forskningsöversikter som publicerats från under 2000-talet stämmer väl överens med de resultat som framkommer i exempelvis rapporterna från Skolverket (2009, 2012, 2013).

För vår analys av läraryrketens bristande resultat att utbilda lärare för en skola som karaktäriseras av mångfald och förändring tar vi utgångspunkt i OECD (2010): *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge*, som tydligt talar om vikten av en läraryrket som står i samklang med det omgivande samhället. Mot denna fordran ställde vi internationell och nationell forskning om läraryrket och mångfald för att se vad den har att säga om läraryrketens försök att förbereda blivande lärare att verka i och bemöta denna mångfald.

En segregerad skola i en mätbar värld

I den utveckling som gjort sig gällande i svenskt skolpolitik märks en ökad konkurrens mellan skolor, mellan elever och mellan lärare, en ökad mistänksamhet mot professionen och läraryrket samt en strömlinjeformad anpassning till baskunskaper som mäts och bedöms i marknadsekonomiska termer (Lund & Sundberg, 2012; Adolfsson, 2012; Månsson, 2014). Denna utveckling, som i första hand fokuserar på den enskilda individen, gör att skolans roll (arbete?) för demokratisk fostran och social förändring framstår som mindre viktig då politiken lägger allt mindre tonvikt på den jämlikhetsideologi som varit en av den svenska skolans fundament, ”en skola för alla” (Vetenskapsrådet, 2010, 2014).

I jakten på den goda skolan följer en standardisering som gör det lättare att utvärdera en skolas regler, rutiner och kunskapsproduktion. Kvaliteten och kunskapsmätningarna som indikerar vilka skolor som är bäst, vilka som är mindre bra och vilka som är sämst har, enligt Gert Biesta (2009), kommit att utvecklas till en rättvisefråga för att identifiera dåliga skolor, dåliga lärare och dåliga skolmiljöer. Resultaten handlar inte enbart om att alla ska ha lika rätt till kvalitet och att skolan ska bli mer effektiv. Det handlar också om att kontrollera lärandet och att göra lärandet till en process som gynnar den enskilda individen. Denna standardisering, visar rapporter från Skolverket (2009, 2012, 2013) och Vetenskapsrådet (2010, 2014), påverkar knappast de skolor som presterar bäst, eftersom de redan uppfyller kraven genom att de presterar bra på nationella prov och uppvisar goda betyg. Värre är det med de skolor som inte klarar av att nå upp till de krav som ställs på dem. I denna

artikel handlar det om den segregerade skolan som mer än ofta ligger i något av de ekonomiskt utsatta områden som ingår i miljonprogrammet.

Miljonprogrammets skola

Miljonprogrammets skola har under en tämligen lång tid utsatts för utmaningar, gränsprövningar och ökade skillnader vad gäller utbildningsprestation. Miljonprogrammets skola har en dominerande andel elever med annan bakgrund än svensk, med varierande kulturellt och socialt kapital. Att det finns tydliga skillnader i studieresultat mellan elever i olika upptagningsområden eller mellan elever med utländsk bakgrund och elever med så kallad "etnisk svensk" bakgrund är ingen nyhet. Enligt Statistiska centralbyrån (2007) är barn som bor i områden med stor andel elever med utländsk bakgrund i större utsträckning obehöriga till gymnasiet jämfört med barn som bor i andra områden. Skolverket (2012) visar i en rapport att spridningen mellan skolornas genomsnittliga resultat har ökat mer än spridningen mellan elevers resultat. Dessa skillnader i resultat beror dels på upptagningsområdets socioekonomiska status, dels på föräldrarnas utbildningsbakgrund (Skolverket, 2009, 2012, 2013; Vetenskapsrådet, 2010, 2014; Szulkin, 2006; Szulkin & Jonsson, 2007). Det visar sig också att andelen lågpresterande elever spelar roll för den enskilde elevens prestationer. Många elever med annan bakgrund än svensk (framför allt första generationens invandrare) börjar ofta på en lägre nivå än andra, mer resursstarka elever, och att de många gånger saknar studiehjälp från hemmet (Mella, 2006; Szulkin, 2006). Lärare utgår heller inte alltid från elevens behov utan från en slags tänkt kunskapsposition som ofta ligger högre än elevens nivå (Mella, 2006; Szulkin & Jonsson, 2007).

Den senaste PISA-mätningen av elevers kunskaper i matematik, naturkunskap och läsförståelse utgör ett tydligt exempel på en fortsatt skillnad mellan olika skolor och olika områden. Enligt Skolverkets analys är det de redan lågpresterande eleverna som tappar mest i mätningen, då dessa uppvisar ett sämre resultat än andra elever i jämförelse med tidigare mätningar. PISA 2012 pekar också på en ökad segregation då mätningen visar på stora skillnader mellan skolors genomsnittliga resultat, en skillnad som drar ned kunskapen generellt sett. Denna skillnad visar inte enbart att lågpresterande skolor fortsätter att dra ner skolornas genomsnittliga resultat. Rapporten visar också att likvärdigheten försämrats då det svenska skolsystemet misslyckats med att erbjuda och upprätthålla en likvärdig skola oavsett social bakgrund och ekonomiska möjligheter (Skolverket, 2013). Denna försämrade likvärdighet leder till försämrade möjligheter för elever i miljonprogrammets skola att kunna delta i samhällets gemensamma angelägenheter i vuxen ålder, vilket också visar att en ökad skillnad mellan skolor, på sikt, leder till

en ökad social och ekonomisk segregation (Skolverket, 2013; Vetenskapsrådet, 2010, 2014).

En skola för den enskilda individen

Tendensen är tydlig: den skola som ska vara för alla har blivit en skola för var och en där en mer essentialistisk kunskapssyn har fått företräde framför mer rekonstruktivistiska eller progressiva idéer om skolans roll, innehåll och målsättning (Karlsson Vestman et al., 2007). I det som Biesta (2009) talar om som utvärderingens tidevarv utvärderas den svenska skolan i ett kontextlöst sammanhang där exempelvis social bakgrund, föräldrars utbildningsbakgrund, etnicitet och ekonomiska förutsättningar bortses från. De resultat som springer ur denna typ av utvärdering, som mäter enbart vad som finns inuti elevens huvud, visar att vissa elever har större chanser att leva upp till skolans och utbildningspolitikens kunskapskrav då dessa redan är bärare av denna skolas roll, innehåll och målsättning (Karlsson Vestman et al., 2007; Vetenskapsrådet, 2010, 2014).

Genom dess fokus på stabilitet och konsistens representerar denna etablerade tradition ett skolsystem där kunskapen formas utanför skolan och lärs ut i skolan. Genom föreställningen om att kunskapen ”produceras utanför skolan, paketeras och serveras till mottagaren (det vill säga eleven) som kan vara mer eller mindre mottaglig för den kunskap som erbjuds” (Karlsson Vestman et al., 2007, s. 70) förläggs också ansvaret för lärandet på den enskilde eleven, snarare än på några faktorer som ligger utanför elevens huvud. Eftersom kunskapen är mätbar framstår den som objektiv och då tilltron till korrekta mätinstrument är hög är det oproblematiskt att samtidigt som man mäter elevens kunskaper lyfta ut henne ur den samhälleliga och inlärningsmässiga kontext i vilken kunskapsproduktionen sker. Kunskapssynen är traditionell och bygger på att kunskap är en avbildning av verkligheten och eleven framställs ”som ett avpersonifierat namnlöst objekt vars kunskaper utvärderas utifrån de officiella definitionerna av skolans måluppfyllelse” (Karlsson Vestman et al., 2007, s. 72). Det visar sig också att den ökade individualiseringen i skolans arbete (elevens egenarbete) som lägger ett större ansvar på eleven gör att elevens vårdnadshavare får ett ökat ansvar, eller en ökad betydelse, för elevens prestation. Denna utveckling missgynnar segregerade, lågpresterande elever eftersom föräldrars utbildningsnivå visar sig vara en mycket stark faktor, starkare än kön och etnicitet, som påverkar elevens resultat och betyg (Skolverket, 2009, 2012, 2013; Vetenskapsrådet, 2010, 2014).

Utvecklingen mot en allt mer individualiserad skola, där den enskilda elevens kunskaper mäts och värderas utan att ta hänsyn till yttre och inre ramfaktorer, leder till en vidare marginalisering av redan utsatta grupper och på så sätt blir, menar vi, individualiseringen ett kollektivt och geografiskt

fenomen. Skolverkets rapporter (2009, 2012) visar att elevsammansättningarna är tämligen homogena och att det är större skillnader mellan skolor och mellan olika elevgrupper när det kommer till skolprestationer. Även om social bakgrund, kön och etnicitet är faktorer som påverkar den enskilde elevens skolprestationer och betyg spelar den socioekonomiska statusen och nationalitet större roll på skolnivå (och upptagningsområde) än på individnivå. Ett tydligt tecken på detta är att mellanskolvariationen – det mått som används för att beskriva hur mycket resultaten skiljer sig mellan olika skolor – har mer än fördubblats sedan slutat av 1990-talet (Skolverket, 2012). Rapporten visar också att den största mellanskolvariationen finns i storstäderna och det är också storstäderna som har flest miljonprogramskolor. Detta har, enligt Vetenskapsrådets rapport (2014) om barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle, resulterat i att ”svenskheten” har i ”konkurrensen mellan skolor blivit ett eftertraktat symboliskt kapital” (s. 33).

Sammantaget visar såväl den tidigare forskning som de nationella rapporter vi redogjort för ovan att det inte går att bortse från sociala och ekonomiska faktorer samt familjens utbildningsnivå när det handlar om skolors olika resultat i de kunskapsmätningar som görs angående elevers ämneskunskaper. I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att lärarutbildningen och lärare i Sverige domineras av personer som har begränsade erfarenheter av människor från socialt och ekonomiskt utsatta områden och då främst människor från andra länder eller med annan etnicitet än dem själva (Vetenskapsrådet 2014; Carlsson & Rabo, 2008a; Rubinstein Reich & Tallberg Broman, 2000). Dessa elever identifieras inom forskningen som ”riskgrupper”, det vill säga att de kommer från den icke-dominerande språkgruppen i ett samhälle och från en svagare socio-ekonomisk bakgrund än majoriteten. Bemötande eller lärarens möte med eleven kan uppenbarligen vara ett problem, framför allt om eleven är bärare av annan etnicitet eller kultur än läraren. Både nationella och internationella studier bekräftar denna bild genom att visa att många lärare i sin yrkesutövning brottas med problem relaterade till elevers avvikande kulturella och språkliga bakgrund samt med deras föräldrars bristande utbildningserfarenhet (D’cruz, 2007; Alland & Santaro, 2006; Hayes, Mills, Christie & Lingard, 2006). Med denna bakgrund vänder vi nu vår uppmärksamhet mot forskning om lärarutbildningen och dess relation till den mångkulturella skolan. Även om vi inledningsvis reserverar oss för benämningen ”den mångkulturella skolan” kommer vi i nedanstående redovisning följa de benämningar som finns inom den redovisade forskningen.

Lärarutbildningen och den mångkulturella skolan

I OECD-rapporten *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge* (2010) beskrivs olika sätt att främja blivande lärares och lärares utveckling av mångkulturell kunskap. I rapporten betonas vikten av kontinuerliga inslag

av mångkulturella perspektiv genom hela lärarytbildningen. På så sätt bidrar den till att förändra synen på mångkulturalitet ur ett perspektiv som ska hanteras i utbildningen till att också beakta och ta tillvara mångkulturaliteten som en resurs i undervisningen. Internationell forskning (Anderson & Stillman, 2013) och nationell forskning (Rubinstein Reich & Tallberg Broman, 2001; Ekstrand & Nadarevic, 2010) visar dock en annan bild, nämligen att lärare många gånger inte är rustade för att möta elever i skolor belägna i socialt och ekonomiskt utsatta områden. Sammanfattningsvis kan sägas om den internationella och nationella forskning som fokuserar på lärarytbildningens roll i det mångkulturella samhället visar på samma problematik. Som nedanstående genomgång visar skiljer sig den nationella forskningen något från den internationella då den förstnämnda på ett mer övergripande sätt talar om den mångkulturella skolan utan att använda termer som vithet, färgblindhet och stereotyper för att lyfta fram och tydliggöra de grundläggande problemen (orsakerna?) till lärarytbildningens misslyckande att utbilda lärare redo för den mångkulturella skolan.

Vi har inte för avsikt att presentera en fullödig genomgång av den forskning som behandlar detta problemområde. Vår avsikt med nedanstående presentation är snarare att visa ett detta inte enbart är ett nationellt problem som endast berör förhållandet mellan den svenska lärarytbildningen och, vad den tidigare forskningen benämner som, den mångkulturella skolan.

En internationell utblick – en "vit" lärarytbildning

I en översiktsartikel av forskningen om relationen mellan mångkulturella skolor och lärarytbildningen mellan 1990-2010 träder en tämligen entydig bild fram: Det är så kallad "vit" lärarytbildning som saknar mångkulturella inslag (Anderson & Stillman, 2013). Genom att ställa vita lärarstudenter mot färgade lärarstudenter visar forskningen att de vita dominerar och att denna vithet leder till en ökad demografisk klyfta där vita lärare står oförmögna att klara av de villkor och utmaningar de ställs inför i den mångkulturella skolan. Genom att lärarytbildningen intar en "färgblind" orientering, trots att vitheten dominerar såväl hos lärarytbildningskår som i litteraturen, ignoreras mindre dominerande gruppers kulturer eller erfarenheter vilket inte enbart leder till ökade klyftor, utan också till okunskap om många människors livsvillkor. Denna okunskap gestaltas i förutfattade meningar om att elever i den mångkulturella skolan är lågpresterande och stökiga samt att det inte går att göra något åt situationen. Rädsla för och negativa attityder till mångkulturalitet visar sig inte vara ovanligt bland lärarstudenter. Eftersom det finns ett tydligt positivt samband mellan en mångkulturell utbildning och viljan att undervisa i en mångkulturell skola (Anderson & Stillman, 2013), torde dessa attityder bland lärarstudenter ha sin grund i just avsaknaden av mångkulturella inslag i deras utbildning. Bilden av en överrepresenterad vithet, avsak-

nad av mångkulturella inslag, dåligt förberedda lärare, färgblindhet och stereotypa och negativa föreställningar av mångfald är också vanligt förekommande i studier från exempelvis Nordamerika (Sleeter, 2001; Vilegas & Lucas, 2002), Australien (Premier & Miller, 2010) och England (Maylor, Ross & Rollock, 2006).

Även om denna typ av forskning ständigt lyfter upp mötet mellan lärare och elev som ett mångkulturellt problem finns det studier som betonar att det inte är mångkulturella inslag i sig som utgör grunden för skolan i kris i de områden som beskrivs i denna typ av forskning. Dessa, utbildningssociologiska studier, visar tydligt att problemet måstes sökas i det problematiska mötet mellan habitus och fält och är därmed en fråga om ett möte mellan dispositioner, likt det vi påpekar i vårt teoriavsnitt (se t.ex. Allard & Santoro, 2006; Mills, 2012, 2013; Tao, 2013). Denna typ av forskning som problematiserar relationen mellan lärarutbildning och skola, som en fråga om habitus och fält, är knappast vanligt förekommande i ett nationellt perspektiv.

En nationell utblick – en ”svensk” lärarutbildning

Eftersom varje lärarutbildning är mer eller mindre kopplad till det land den tillhör finns det därför anledning att ge en djupare bild av relationen mellan lärarutbildning och skola i en svensk kontext.

I rapporten *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället. Konsekvenser för lärarutbildningen* visar Lena Rubinstein Reich och Ingegerd Tallberg Broman (2000) att många nyblivna lärare är dåligt rustade eller felaktigt förberedda inför den verklighet de möter i den mångkulturella skolan då de undervisar som om att alla elever är ”svenskar”. I rapporten går författarna genom intervjuer med rektorer och skolledare i mångkulturella skolor angående nyutexaminerade lärares kompetenser. Genom de röster som får utrymme i rapporten framkommer en tämligen samstämmig bild som visar att de nya lärarna är bristfälligt utbildade för den mångkulturella skolan och det mångkulturella klassrummet. De uppvisar brister i sin förståelse av skolans funktion, uppgift och sitt uppdrag då de tenderar att undervisa utifrån en svensk, nationell norm. Enligt de medverkande skolledarna och rektorerna behöver nyutexaminerade lärare stärka sina kompetenser vad gäller frågor om etnicitet, migration, analfabetism, familjevillkor och fritidsmiljö och elevers samt föräldrars syn på skola och lärare (Rubinstein Reich & Tallberg Broman, 2000).

I boken *Uppdrag mångfald* (Carlson & Rabo, 2008a) undersöks frågan om hur det talas om mångfald i den lärarutbildning som introducerades 2001. Med utgångspunkt i mångfaldsuppdraget, där begrepp som etnicitet, kön och klass är centrala, söker bokens författare, utifrån olika perspektiv, placera lärarutbildningen i ett socialt och historiskt sammanhang. Den sammanfattande slutsats som är möjlig att dra från rapportens olika studier är att

mångfald är ett mycket vagt begrepp på den lärarytbtldning som fokuseras på i rapporten. Lärarytbtldningen försöker att forma blivande lärare efter dagens så kallade skolmarknad och det visar sig att det som lärs ut på lärarytbtldningen inte alltid är relevant för den skola där de gör sin verksamhetsförlagda ytbtldning eller var de nytexaminerade lärarna senare hamnar (Carlsson & Rabo, 2008b; Rabo, 2008).

I en studie angående frågor om mångkulturalitet och etnicitet anses studenter med "invandrarbakgrund" särskilt lämpade att undervisa "invandrarbarn". Dessa studenter används i lärarytbtldningen för att övriga studenter ska få en bättre förståelse för elever med invandrarbakgrund och mångkulturella frågor. I detta avseende visar författaren att denna typ av fråga behandlas utifrån ett tydligt svenskt perspektiv (Åberg, 2008).

Denna bild bekräftas av Wibaeus (2008) och Carlssons (2008) studier där man anser att det är studenterna själva som representerar och förkroppsligar mångfalden i lärarytbtldningen, snarare än att mångfaldsfrågor berör form och innehåll i ytbtldningen. En genomgång av litteratur och studiehandledningar från ett flertal lärarytbtldningen visar också att mångfald inte är ett prioriterat område eftersom avsaknaden av relevant litteratur som behandlar frågor kring etnicitet, kön och klass är, enligt författaren, påtaglig (Ajagán Lester, 2008).

I boken *Interkulturell pedagogik* (Lahdenperä 2004) finns det ett kapitel som beskriver ett lärosätes strävan att utveckla en lärarytbtldning som står i samklang med sin omgivning och som har som avsikt att förbereda blivande lärare för den mångkulturella skolan. Här fokuseras frågor om människan som kulturvarelse, intresse mot blivande elevers hemförhållanden, delaktighet i det lokala samhällslivet och hur mångkultur snarare ska förstås som en förutsättning snarare än som ett hinder tillsammans med en fokus på de sociala strukturer som gör att elever från majoritetskulturen tenderar att klara sig bättre än så kallade "invandrarelever" (Bigestens & Sjögren, 2004). Hur denna typ av lärarytbtldning (med interkulturell profil) faktiskt lyckas att förbereda blivande lärare för att verka i den mångkulturella skolan och det mångkulturella klassrummet framgår dock inte.

Samtliga av de nationella studier som presenterades ovan fokuserar den lärarytbtldning ersattes med nya lärarytbtldningar med start 2011 och samtliga studier lyfter fram det mångkulturella som problemområde och inte, som vi föreslår i vårt teoriavsnitt och som viss ytbtldningssociologisk forskning visar, att det är en fråga om dispositioner snarare än om mångkulturalitet. Ingen studie har ännu gjorts angående de nya lärarytbtldningarna, då inga blivande lärare ännu examinerats från dessa. Om resultatet uppvisar samma bild som tidigare forskning bekräftat om den lärarytbtldning som nu fasats ut är det högst sannolikt att det också finns en avsaknad av perspektiv som knyter de nya lärarytbtldningarna till miljpnprogrammets skola. Detta innebär också, med tanke på vagheterna i benämningen "den mångkulturella

skolan”, att chanserna att referenspunkterna till miljonprojektets skola i de nya lärarutbildningarna blir försvinnande små. Detta kan förväntas få negativa konsekvenser för de lärare som kommer att verka i miljonprogrammets skola. Det är med andra ord svårt att se hur de lärarutbildningar som är anpassad för marknaden, resultatorientering och individualisering snarare än rum för mångfald och likvärdighet (Lindberg, 2012) lyckas att förbereda blivande lärare för de möjligheter och hinder som kännetecknar miljonprogrammets skola.

Avslutande diskussion

I denna artikel har vi med hjälp av tidigare forskning, utredningar och kunskapsöversikter belyst och problematiserat relationen mellan miljonprogrammets skola och lärarutbildningen. Till skillnad från den tidigare forskningen som lyfter fram det mångkulturella som ett problem menar vi att källan till problemet ligger i den problematiska relationen mellan habitus och fält och är därför en fråga om ett möte mellan dispositioner, snarare än mångkulturalitet som sådan. Elevers och lärares (inklusive lärarstudenters) habitus – och det system av dispositioner som gör att en individ handlar på ett visst sätt i ett visst fält – i och utanför miljonprogrammets skola är därför central i analysen om hur en lärare bemöter en elev, eller tvärtom, och för förklaringen till varför lärarutbildningen har så svårt för att förbereda nyutexaminerade lärare för dessa möten, som vi, med hjälp av Bourdieu, kallat möten mellan dispositioner.

Vi har också valt att avskärma oss från benämningen ”den mångkulturella skolan” eftersom denna benämning är allt för vag och diffus och säger inget om de socioekonomiska förhållandena som omger en skolas upptagningsområde. Att det är socioekonomiska faktorer, snarare än mångkulturella, som ligger bakom den misslyckade måluppfyllelsen blir tydligt i Skolverkets analys av den senaste PISA-undersökningen. Resultaten talar sitt tydliga språk att det är i redan lågpresterande skolor som resultaten i matematik, naturvetenskap och läsförståelse sjunker och dessa skolor ligger i och har sina upptagningsområden i socialt och ekonomiskt utsatta områden. Denna trend, som karaktäriseras av att redan lågpresterande skolor presterar lägre än skolor belägna i storstädernas medel- och höginkomstområden, visar att skolväsendet misslyckats med sitt likvärdighetsideal. Till denna nedåtgående trend för redan lågpresterande skolor tillkommer också att den individualisering som skett av skolans undervisande uppdrag, där allt mer ansvar läggs på eleven gör att elevens vårdnadshavare tillskrivs ett allt högre ansvar för elevens skolprestation. Denna utveckling riskerar att leda till en ökande social och ekonomisk segregering eftersom elever i miljonprogrammets skola får försämrade chanser att påverka sina och andras livssituationer då utbild-

ningsnivån till stor del utgör en avgörande faktor för en individs chanser att ta del av och påverka marknadens, kulturens och politikens liv.

I ett skolsystem där elevens individuella prestationer och skolresultat premieras framför allt annat, reduceras den sociala inkluderingen till att bli en fråga om resultat. I detta fall riskerar skolan att bli en plats där vissa individer och grupper lär sig att de inte klarar av att leva upp till de kunskapskrav eller uppfattning av det normala som majoritetssamhällets ställer. Om inte denna cirkel bryts kommer skolan, och samhället, för dessa människor alltid att vara någon annans. Det finns med andra ord fog för att tala om att dessa människor utsätts för en form av negativ socialisation (Månsson, 2005), vars "annanhet" gör dem till en kategori vars värde bestäms utifrån majoritetssamhällets uppfattning av det normala. Med hänvisning till Bourdieu (1977, 1979) kommer de personer som har erfarenheter från andra sociala sammanhang än det dominerande att utsättas för dels assimilation, dels för risken att stämplas som tillhörande en avvikande minoritet och ett avvikande problem och därför på förhand uteslutas från gemenskapen som representant för det "andra". På så sätt misslyckas det svenska samhällets institutioner med att bemöta det som uppfattas som annorlunda och/eller avvikande. Eftersom det handlar om ett möte mellan dispositioner sker mötet inte enbart mellan enskilda individer utan också med den hierarki kring vilken samhällets ordning är uppbyggd och som reproduceras av utbildningens sociala praktik (Bourdieu et al., 1999). När det kommer till mötet mellan lärarens praktik uppstår ett misserkännande från lärarens sida gentemot den elev som betecknas, eller typifieras, som "den andra". Denna form av praktik verkar, såsom den tidigare forskningen visar, reproduceras genom lärarytbildningen och det sätt den nytexaminerade läraren accepterar fältets "spelregler" i sina strävanden att vinna erkännande hos lärarkåren (Mills, 2012, 2013).

Eftersom en föreställning av det normala inte är givet utan inlärt och överförs från en generation till nästa riskerar skolan (och andra sociala institutioner) alltid att utgöra källor för marginalisering (Månsson, 2005). Då tillgång till utbildning är en mycket viktig del inte enbart för social delaktighet, utan även för arbetet som ska motverka att minoriteter missgynnas står miljonprogrammets skola inför ett riktigt problem. Därför krävs tydligare fokus på relationen mellan lärarytbildningens innehåll och praktik, den verksamhet som blivande lärare kommer att arbeta i och miljonprogrammets skola.

Referenser

- Adolfsson, Carl Henrik (2012). Vad räknas som kunskap i den svenska gymnasieskolan? En kritisk diskursanalys av förändrade policyformuleringar mellan 1990-talet och 2010-talet i svensk gymnasieskola. *Utbildning & Demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 5(1), 15-38.
- Ajagán Lester, Luis (2008). Texter och röster – kön, klass och etnicitet i lärarutbildningen. I Marie Carlson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Lärarutbildning i omvandling* (ss. 95-124). Umeå: Boréa.
- Alland, Andrea C. & Santaro, Ninetta (2006). Troubling identities: teacher education students' constructions of class and ethnicity. *Cambridge Journal of Education*, 36(1), 115-129.
- Anderson, Lauren M. & Stillman, Jamy A. (2013). Student teaching's contribution to pre-service teacher development: A review of research focused on the preparation of teachers for urban and high-need context. *Review of Educational Research*, 83(1), 3-69.
- Andersson, Gerhard (2003). *Metaanalys, metoder, tillämpningar och kontroverser*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Roger, Bråmås, Åsa & Holmqvist, Emma (2010). Counteracting segregation: Swedish policies and experiences. *Housing Studies*, 25(2), 237-256.
- Bauman, Zygmunt (1998). *Work, consumerism and the new poor*. Buckingham: Open University Press.
- Biesta, Gert J. J. (2009). Good education in the age of measurement: on the need to reconnect with the question of purpose in education. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, (21), 36-39.
- Biggestans, Aina & Sjögren, Annick (2004). Konfrontationer och upptäckter En lärarutbildning med interkulturell profil. I Pirjo Lahdenperä (Red.), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik* (ss. 147-175). Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, Pierre (1977). *The Inheritors: French Students and their Relation to Culture*. Chicago: Chicago University Press.
- Bourdieu, Pierre (1979). *Outline of Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1990). In *Other Words: Essays Towards a reflexive Sociology*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, Pierre et al. (1999). *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Broady, Donald (1980). Den dolda läroplanen. *Kritisk utbildningstidskrift*, (64), 4-55.
- Broady, Donald (2011). Skolan, medelklassen och stadsprogressivismen. *Kritisk utbildningstidskrift*, (142-144), 73-89.

- Bunar, Nihad (2009). *När marknaden kom till förorten: valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdens skolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Carlsson, Marie (2008). Kamper om kurser och perspektiv – en mångfald tolkningar i heterogen praktik. I Marie Carlsson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Läraryrket i omvandling* (ss. 185-225). Umeå: Boréa.
- Carlsson, Marie & Rabo, Annika (2008a). *Uppdrag mångfald. Läraryrket i omvandling*. Umeå: Boréa.
- Carlsson, Marie & Rabo, Annika (2008b). Introduktion. I Marie Carlsson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Läraryrket i omvandling* (ss. 11-25). Umeå: Boréa.
- D’cruz, Heather (2007). Working with diverse bodies, diverse identities: an approach to professional education about diversity. *International Journal of Education*, 11(1), 35-57.
- Ekstrand, Britten & Nadarevic, Sanela (2010). Mångkulturalism i läraryrket. Hur förbereder samhället sina blivande Lärare? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 15(4), 257-276.
- Hayes, Debra, Mills, Martin, Christie, Pam & Lingard, Bob (2006). *Teacher and schooling making a difference: Productive pedagogies, assessment and performance*. Sidney: Allen & Unwin.
- Karlsson Vestman, Ove et al. (2007). Ett välstämt piano – till rätt melodi? Metautvärdering av Skolverkets nationella utvärdering av grundskolan 2003. *Studies in Social Sciences*. Forskningsrapport 2007:1. Eskilstuna/Västerås: Mälardalens högskola, Institutionen för samhälls- och beteendevetenskap.
- Lahdenperä, Pirjo (2004). *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lidegran, Ida (2009). *Utbildningskapital: om hur det alstras, fördelas och förmedlas*. (Doktorsavhandling.) Studier i utbildnings- och kultursociologi, nr. 3. Uppsala universitet.
- Lindberg, Ove (2012). Vad ska vi med läraryrket till? Om intressenters förväntan på läraryrket. I Jansson, Bo (Red.), *Utbildningsvetenskapens kärna. Läraryrkets innersta väsen?* (ss. 11-26). Malmö: Gleerups.
- Lund, Stefan & Sundberg, Daniel (2012). Tema: Kunskaper för en ny tid – Pedagogisk kritik av samtidens kunskapspraktiker. *Utbildning & Demokrati. Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik*, 21(2), 5-14.
- Maylor, Uvanney, Ross, Alistair & Rollock, Nicola (2006). “It is a way of life” – Notions of good multicultural practice in initial teacher education and curriculum delivery in England. I A. Ross (Ed.), *Citizenship Education: Europe and the World* (pp. 37-52). London: CiCe.

- Mella, Orlando (2006). Tre faktorer som tillsammans förklarar skolresultat i Sverige: Social klass, kön och etnicitet. *Working Papers* 1:2006. Sociologiska institutionen. Uppsala universitet.
- Mills, Carmen (2012). When "picking the right people" is enough: A Bourdieuan analysis of social justice and dispositional change in pre-service teachers. *International Journal of Educational Research*, (53), 269-277.
- Mills, Carmen (2013). A Bourdieuan analysis of teachers' changing dispositions towards social justice: the limitation of practicum in pre-service teacher education. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 41(1), 41-54.
- Månsson, Niclas (2005). *Negativ socialisation. Främlingen i Zygmunt Baumanns författarskap*. (Doktorsavhandling.) Uppsala Studies in Education, No 108. Uppsala universitet.
- Månsson, Niclas (2014). Skolan, barnet och samhällslivet. I Anders Burman (Red.), *Den reflekterade erfarenheten: John Dewey om demokrati, utbildning* (ss. 189-204). Södertörn Studies in Higher Education.
- Nordström Skans, Oscar & Åslund, Olof (2010). *Etnisk segregation i storstäderna – Bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985-2006*. Rapport 2010:4. Uppsala: Institutionen för arbetsmarknadspolitisk utvärdering.
- OECD (2010): *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge*. Paris: OECD.
- Osman, Ali & Andersson, Per (2011). Precarious Accreditation? Inclusion of immigrants in Precarious Labour Market Positions. I Anette Thörnquist & Åsa-Karin Engstrand (Red.). *Precarious Employment in Perspective. Old and New Challenges to Working Conditions in Sweden* (ss. 263-285). Brussels: Peter Lang.
- Palme, Mikael (2008). *Det kulturella kapitalet: studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988-2008*. (Doktorsavhandling.) Studier i utbildnings- och kultursociologi, nr. 1. Uppsala universitet.
- Premier, Jessica Aimée & Miller, Jenny (2010). Preparing pre-service teachers for multicultural classrooms. *Australian Journal of Teacher Education*, 35(2), 35-48.
- Rabo, Annika (2008). Att organisera lärarutbildningar – likheter och olikheter. I Marie Carlson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Lärarutbildning i omvandling* (ss. 27-62). Umeå: Boréa.
- Rubinstein Reich, Lena & Tallberg Broman, Ingegerd (2000). Den svenska skolan i det mångkulturella samhället. *Rapporter om utbildning*. Malmö: Malmö högskola.
- Skolverket (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* Stockholm: Skolverket.

- Skolverket (2012). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2013). *PISA 2012. 15-åringars kunskap i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*. Rapport 398. Stockholm: Skolverket.
- Sleeter, Christine E. (2001). Preparing teachers for culturally diverse schools: Research and the overwhelming presence of whiteness. *Journal of Teacher Education*, 52(2), 94-106.
- Statistiska centralbyrån (2007). *Barn, boendesegregation och skolresultat. Demografiska rapporter 2007:2*. Stockholm.
- Szulkin, Ryszard (2006). Den etniska omgivningen och skolresultat en analys av elever i grundskolan 1998 och 1999. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 12(4), 223–239.
- Szulkin, Ryszard & Jonsson, Jan O. (2007). Ethnic segregation and educational outcomes in Swedish comprehensive schools: A multilevel analysis. *Working paper 2007:2*. Stockholm University. Linneus Center for Integration Studies.
- Tao, Han K. (2013). “These Things Does Not Ring True to Me”. Preservice Teacher Dispositions to Social Justice Literature in a Remote State Teacher Education Program. *Urban Review*, (45), 143-166.
- Vetenskapsrådet (2010). *Nyanlända och lärande. En forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*. Vetenskapsrådets rapportserie 2010. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Vetenskapsrådet (2014). *Barn och ungas utbildning i ett segregerat samhälle. Mångfald och migration i valfrihetens skola*. Vetenskapsrådets rapportserie 2014. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vilegas, Ana Maria & Lucas, Tamara (2002). Preparing culturally responsive teachers. Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53(1), 20-32.
- Wibaeus, Ylva (2008). Vems historia, för vem? Ett historiedidaktiskt perspektiv på mångfald. I Marie Carlson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Lärarutbildning i omvandling* (ss. 125-160). Umeå: Boréa.
- Åberg, Magnus (2008). Att synliggöra olikheter – en strategi med blindas fläckar. I Marie Carlson & Annika Rabo (Red.), *Uppdrag mångfald. Lärarutbildning i omvandling* (ss. 63-93). Umeå: Boréa.